ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับ ปฏิวัติ รัฐประหาร กับความเป็น “รัฏฐาธิปัตย์”*

LEGAL PROBLEMS CONCERNING REVOLUTION, COUP D’ÉTAT AND “SOVEREIGNTY”

กฤตยชณ์ แก้วโชติ

Kittayod Keawchot

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Faculty of Law Ramkhamhaeng University, Thailand

Corresponding author E-mail: keawchot1987@gmail.com

Received 10 June 2024; Revised 7 August 2024; Accepted 29 August 2024

บทคัดย่อ

การปฏิวัติ รัฐประหาร และสถานะความเป็น “รัฏฐาธิปัตย์”เป็นปัญหาทางกฎหมายที่สำคัญ การรัฐประหาร ถือว่า เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดผลเสียในทางกฎหมาย กล่าวคือ การปกครองประเทศนั้นต้องถือเอากฎหมายเป็นใหญ่มิใช่ปกครอง โดยตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งเรียกกันว่า การปกครองโดยยึดหลักนิติธรรม การกระทำรัฐประหาร ถือว่า เป็นการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมาย โดยหลักการแล้ว ผลของการกระทำรัฐประหารนั้น ย่อมเป็นการกระทำที่ผิดต่อกฎหมาย และคณะรัฐประหารย่อมมีความผิด อย่างไรก็ดีสำหรับประเทศไทย เมื่อการกระทำรัฐประหารประสบความสำเร็จแล้ว ตุลาการศาลไทยให้การรับรองสถานะของคณะรัฐประหารเสมือนว่าเป็น “รัฏฐาธิปัตย์” และเมื่อคณะรัฐประหารที่กระทำการสำเร็จนั้น ย่อมเป็น “รัฏฐาธิปัตย์” หรือผู้มีอำนาจปกครองสูงสุดของประเทศ และคณะรัฐประหารย่อมมีอำนาจ ในการตรากฎหมายขึ้นมาใหม่ในรูปแบบของประกาศ หรือคำสั่งของคณะรัฐประหาร ทั้งนี้

* กฤตยชณ์ แก้วโชติ. (2567). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับ ปฏิวัติ รัฐประหาร กับความเป็น “รัฏฐาธิปัตย์”. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 4(4), 259-281.

Kittayod Keawchot. (2024). Legal Problems Concerning Revolution, Coup D’état and “Sovereignty”. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 4(3), 259-281.;

DOI: https://doi.org/10.14456/jpsmbu.2024.26

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jpsmbu/index

เมื่อการกระทำรัฐประหารสำเร็จ คณะรัฐประหาร มักจะออกกฎหมายนิรโทษกรรมในภายหลังอยู่เสมอ

ยังกล่าวได้ว่า ประกาศ และคำสั่งของคณะรัฐประหารถึงแม้ว่า จะมีสภาพบังคับในทางข้อเท็จจริง เพื่อต้องการให้ประชาชนต้องปฏิบัติ ในระหว่างที่คณะรัฐประหารมีอำนาจอยู่นั้นก็ตาม แต่เมื่อคณะรัฐประหารพ้นจากอำนาจไปแล้ว แม้จะมีการรับรองความสมบูรณ์ทางกฎหมายของประกาศ และคำสั่งนั้นองค์กรตุลาการอาจปฏิเสธผลของการรับรองความสมบูรณ์ประกาศ และคำสั่งเหล่านั้นได้โดยการยกคุณค่าทางรัฐธรรมนูญ หรือหลักพื้นฐานในทางรัฐธรรมนูญ อันได้แก่ หลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม และหลักประชาธิปไตย เพื่อลบล้างการบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าว ให้เสมือนว่าประกาศ และคำสั่งเหล่านั้นไม่เคยเกิดขึ้น หรือไม่มีผลบังคับต่อไป รวมทั้งจะต้องมีกระบวนการดำเนินการเยียวยาเพื่อให้กลับไปสู่สภาพเดิม หรือหากกรณีสุดวิสัยที่จะเยียวยา ก็อาจให้ความสมบูรณ์เป็นรายกรณีไป รวมทั้งต้องชดใช้เยียวยาให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการปฏิวัติหรือรัฐประหารที่ไม่อาจกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ด้วย

คำสำคัญ : รัฏฐาธิปัตย์, รัฐประหาร, คณะรัฐประหาร, ประกาศและคำสั่ง

Abstract

Legal problems concerning revolution, coup d'etat and "sovereignty" are the most important problems. Coup d'etat is considered a political phenomenon affecting and resulting in legal disadvantages. If a coup d'etat is successful, by principle, the coup d'etat is an infringement of the law and the coup d'etat council conducts an offence. However, in Thailand, when the coup d'etat is successful, the judiciary does not directly certify the legal status as legal. However, it is accepted that the coup d'etat council with success is in "sovereignty' as the sovereign of the country. The coup d'etat council has the authority to issue new laws in the form of the announcements or the orders of the council. When the coup d'etat is successful, the coup d'etat council usually issues the amnesty law afterwards.

It can be said that the announcements and the orders of the coup d'etat council have the enforcement conditions so that members of the

general public conform to them during the period of the coup d'etat having power. However, when the coup d'etat council is out of power, although these announcements and orders are certified for legal validity, the judiciary may reject the certification of the validity of such announcements and orders. The value of the Constitution or the basic principles in the Constitution i.e. the legal state, the rule of law, and the principle of democracy can be raised to nullify the enforcement of such provisions. It can be as if such announcements and orders have never existed or without an enforcement. There must be a remedy process to be in the original position. In cases of force majeure that cannot be remedied, the validity can be certified on a case-by-case basis. Remedies must be made to those injured from the revolution or coup d'etat which cannot return to the original conditions as well.

Keywords : Sovereign, Coup d'état, Coup d'état, Announcements and Orders

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระกษัตริย์เป็นประมุข (Constitutional- Monarchy) พระมหากษัตริย์ คือ ประมุขของประเทศ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 3 “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ และความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

การปกครองประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลา 90 ปี ประเทศไทยได้ผ่านการปกครองมาแล้วหลากหลายรูปแบบ เช่น การปกครองรูปแบบอภิชนาธิปไตย (Aristocracy), การปกครองรูปแบบรัฐทหาร (Timocracy), การปกครองรูปแบบประชาธิไตย (Democracy) และการปกครองรูปแบบ คณาธิปไตย (Oilgarchy) (ปวริศร เลิศธรรมเทวี, 2565 : 56) โดยมีการกระทำรัฐประหารทั้งหมด 19 ครั้ง มีการกระทำรัฐประหารที่

ประสบความสำเสร็จถึง 13 ครั้ง และการกระทำรัฐประหารที่ล้มเหลวถึง 6 ครั้ง มีลักษณะหมุนเวียนเกิดขึ้นซ้ำกันไป ซึ่งเรียกกันว่า “วงจรอุบาทว์ทางการเมืองไทย” (เสนีย์ คำสุข, 2550)

วงจรอุบาทว์ทางการเมืองไทยก่อให้เกิดวัฏจักรที่เสื่อมทราม และหากไม่มีการแก้ไขหรือ เปลี่ยนแปลงวัฏจักรนี้ก็จะดำเนินต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด มักถูกใช้เป็นคำกล่าวทางการเมืองของประเทศไทย เพื่อแสดงถึงวงจรการเลือกตั้ง ที่เกิดจากการซื้อเสียง คือ ถ้ารัฐบาลที่ได้รับเลือกตั้งมาจากกลุ่มพรรคการเมืองที่ซื้อเสียง รัฐบาลนั้นจะบริหารประเทศ ก็มีแนวโน้มที่จะทุจิตคอร์รัปชั่น เป็นการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว หรือการออกนโยบายเชิงทุจริต โดยไม่สนใจประชาชน จนกระทั่งบริหารงานหมดสมัยเมื่อมีการเลือกตั้งครั้งใหม่ มีแนวโน้มที่จะได้กลุ่มพรรคการเมือเดิม โดยการใช้เงินที่เกิดจากการทุจริตในการซื้อเสียงอีกครั้ง ทำให้พรรคการเมืองอื่น ๆ ไม่สามารถได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นรัฐบาลบริหารประเทศได้ และจะเป็นเช่นนี้ต่อไปเรื่อย ๆ”

คำว่า “ปฏิวัติ” (Revolution) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือการปกครองอย่างถึงฐานราก เป็นการผ่าลึกถึงองคาพยพของสังคมเดิม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถาบันทางการเมือง และสังคมนำมาซึ่งตรรกวิทยาอันใหม่ในการกำหนดคุณค่าขอสังคม

ขณะที่คำว่า การรัฐประหาร (Coup d’État) (ณรงค์ วิทย์ไพศาล, 2535 : 61) ซึ่งมีนัยยะหมายถึง การสังหารรัฐ เป็นโศกนาฏกรรมของรัฐ ที่เกิดจากการช่วงชิงอำนาจการปกครองด้วยวิธีการอันผิดกฎหมาย นอกวิถีทางของประชาธิปไตย เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญขาดความชอบธรรม โดยคำว่า “รัฐประหาร” พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปฯ ได้บัญญัติเพื่อถ่ายทอดคำอังกฤษ และฝรั่งเศส “กูป์ เดตาต์” (Coup d’État) (ปรีดี พนมยงค์, 2519 : 28) ที่แปลว่า การเขก หรือ กระแทกอำนาจรัฐ อันเป็น “วิธียึดอำนาจรัฐโดยฉับพลัน” การเมืองไทยกล่าวได้ว่ามีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสลับ กับระบอบประชาธิปไตยกึ่งเผด็จการ หรือรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งสลับกับรัฐบาลที่มาการยึดอำนาจ หรือการรัฐประหารนั้น ในการรัฐประหารมักจะอ้างความชอบธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น รัฐบาลการบริหารราชการแผ่นดินที่มีความบกพร่อง หรือผิดพลาด หรือการบริหารแผ่นดินของรัฐบาลที่ไม่มีประสิทธิภาพ เกิดการทุจริตคอร์รัปชั่น คดโกง และกลุ่มทหารก็เข้ามากระทำการรัฐประหาร จะเห็นได้ว่า การเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของคณะนายทหารในแต่ละครั้งนั้น จึงเป็นสาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยเป็นอย่างเชื่องช้า

เมื่อมีการรัฐประหารแล้ว คณะรัฐประหาร นั้นจะต้องแสวงหาอำนาจ เพื่อดำรงให้อำนาจของเองที่ได้ยึดมาแล้วอยู่ต่อไป โดยการสถาปนาคณะตนเองเป็น“รัฏฐาธิปัตย์”เพื่อ

ต้องการสืบทอดอำนาจต่อไป หรือการรักษาผลประโยชน์ของพวกของตนเอง หรือ รักษาผลประโยชน์ของกลุ่มทุนที่ให้การสนับสนุนในการกระทำประรัฐหาร จึงพิจารณาว่า คณะรัฐประหารนั้นหากกระทำการสำเร็จแล้วจะสถาปนาตนเองเป็น “รัฏฐาธิปัตย์” ได้หรือไม่ อย่างไร โดยมีปัญหาในการพิจารณา ดังนี้

1. ปัญหาสถานะทางกฎหมายของการรัฐประหารในสังคมการเมืองของประเทศไทย สำหรับปัญหาเกี่ยวกับการรัฐประหารในสังคมการเมืองประเทศไทยนั้นสาเหตุใหญ่ ๆ มาจากการเข้าแทรกแซงอำนาจของทหาร ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยนั้น จะมีกลุ่มชนชั้นนำ ทหาร ข้าราชการ และพลเรือน ที่เป็นกลุ่มการเมืองแบบอำนาจนิยม เมื่อพิจารณาทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ จึงเกิดความวุ่นวายต่อบ้านเมือง ทำให้กลุ่มทหาร และกลุ่มทุน หรือ กลุ่มชนชั้นนำ มีแนวโน้มที่จะใช้กำลัง หรืออำนาจทางทหาร เข้ามาจัดการกับสภาวะเช่นนี้ โดยกลุ่มทหารไม่มีความเชื่อว่า การแก้ไขปัญหาทางการเมืองนั้นจะต้องเดิมตามกลไกการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นั้นก็คือไม่เชื่อว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยตามแนวทางของตะวันตก คือ สิ่งที่ดีที่สุด และเหมาะสมที่สุดสำหรับสังคมการเมืองไทย การดำรงอยู่ของการรัฐประหารในระบอบการเมืองไทยจึงยังดำรงอยู่

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมการเมืองของไทยเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญอย่างหนึ่งนั้นก็คือ คนไทยไม่ว่าจะอยู่ชนชั้นไหนก็ตาม มีวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ร่วมกันอย่างหนึ่ง คือ วัฒนธรรมอำนาจนิยม และวัฒนธรรมการเมืองแบบอิสระ ที่ผสมกับระบบอุปถัมภ์ ซึ่งการรัฐประหารตั้งแต่ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงการรัฐประหารครั้งล่าสุด พ.ศ. 2557 ยังพบว่าหลายสาเหตุที่ทำให้ทหารเข้ามาแทรกแซงการเมืองไทย คือ ประการแรก สิ่งกระตุ้นที่ทำให้ทหารเข้ามาทำการรัฐประหารโดยเฉพาะผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นนำ ประการที่สอง การเข้ามาทำรัฐประหารโดยทหารถือโอกาสและความไร้ประสิทธิภาพของนักการเมือง ประการสุดท้าย ความเข้มแข็งของทหาร โดยเฉพาะเน้นถึงองค์ประกอบภายในของทหาร ที่ช่วยให้ทหารมีความเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด เมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรฝ่ายพลเรือน แม้ว่าในการรัฐประหารแต่ละครั้งจะผ่านยุคผ่านสมัยที่แตกต่างกัน และจะมีบริบททางการเมืองสังคมเศรษฐกิจ ที่แตกต่างกัน (ไชยะ เทพา, 2559 : 2-3)

2. ปัญหาการรับรอง“รัฐประหาร”เป็น “รัฏฐาธิปัตย์” โดยอาศัยอำนาจขององค์กรตุลาการ นับแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว

พุทธศักราช 2475 วันที่ 27 มิถุนายน 2475 ซึ่งมีฐานะเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ฉบับแรกของประเทศไทย มีมาตรา 1 บัญญัติว่า อำนาจสูงสุดของประเทศไทยนั้น เป็นของราษฎรทั้งหลาย โดยรัชกาลที่ 7 ทรงลงพระปรมาภิไธย โดยไม่มีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ประเทศไทยก็ได้เริ่มต้นระบอบประชาธิปไตย ที่อำนาจอธิปไตย หรืออำนาจสูงสุดของประเทศเป็นของปวงชนชาวไทย และทุกคนเสมอภาคกัน ภายใต้กฎหมายตามหลักการ “ปกครองโดยกฎหมาย” โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด (ไชยะ เทพา, 2559 : 2-3)

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย หรือการปกครองโดยกฎหมายจึงล้มเหลวอยู่ตลอดมา และจะล้มเหลวต่อไปถ้ายังมีการรัฐประหารล้มล้างรัฐธรรมนูญ คำถามคือ อะไรที่ทำให้การยึดอำนาจซึ่งมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 113 ฐานเป็นกบฏที่มีโทษสูงสุดถึงประหารชีวิต และอย่างต่ำ คือ โทษจำคุกตลอดชีวิต จึงชอบด้วยกฎหมายในประเทศไทย และทำให้ยังคงเกิดรัฐประหารมาเรื่อย ๆ คำตอบคือ เป็นเพราะคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ได้วางบรรทัดฐานเอาไว้ในปี พ.ศ. 2496 จริงหรือไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 45/2496 “ ข้อเท็จจริงได้ความว่า ใน พ.ศ. 2490 คณะรัฐประหารได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศได้เป็นผลสำเร็จ การบริหารประเทศชาติในลักษณะเช่นนี้ คณะรัฐประหารย่อมมีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลง แก้ไขยกเลิก และออกกฎหมายตามระบบแห่งการปฏิวัติเพื่อบริหารประเทศชาติต่อไป ”

คำพิพากษาฎีกาที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่มีคำพิพากษาส่วนไหนที่ได้กล่าวถึงคำว่า “รัฏฐาธิปัตย์” โดยตรง มีเพียงคำพิพากษาฎีกาที่ 1662/2505 ซึ่งมีข้อความที่สอดคล้องและใกล้เคียงกัน คือ “ผู้ใช้อำนาจปกครองบ้านเมือง” แต่คำพิพากษาฎีกานี้ยังอ้างบรรทัดฐานในการตีความจากคำพิพากษาฎีกาที่ 45/2496 อีกทอดหนึ่งแต่ก็ไม่ได้ปรากฏถ้อยคำว่า “รัฏฐาธิปัตย์” หรือ ผู้ใช้อำนาจปกครองบ้านเมือง (จรัญ โฆษณานันท์, 2563 : 150)

การรับรองประกาศ หรือคำสั่งคณะรัฐประหารนั้น ผลทางกฎหมายไม่ใช่ เป็นเพียงการรับรองสิ่งที่เกิดขึ้นไปแล้ว โดยเหตุผลที่ว่า ทหารยึดอำนาจไปแล้วย่อมเป็น “รัฏฐาธิปัตย์” และดังนั้น ศาลก็จำเป็นต้องรับรองการรัฐประหาร แต่ความจริงแล้วผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจริง ๆ สำคัญกว่านั้น คือ เป็นการรับรองการรัฐประหารที่จะมีขึ้นในอนาคต หรือการอนุญาตให้มีการรัฐประหารอีกในอนาคตหรือไม่ แม้จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์ ตั้งแต่วันที่ 27 มิถุนายน 2475 แต่ประเทศไทยยังคงใช้รัฐธรรมนูญ หลังจากที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือการเมืองนับตั้งแต่วันที่ 27 มิถุนายน 2475 การยึดอำนาจไม่ใช่การยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์อีกต่อไป แต่เป็นการยึดอำนาจมาจากรัฐบาลตามรัฐธรรมนูญ

โดยมีปัญหาเกี่ยวกับการรับรอง และ สถาปนา “คณะรัฐประหาร” ให้เป็น “รัฏฐาธิปัตย์” และการใช้อำนาจของศาลในการดำรงเพื่อสถานของตนได้หรือไม่

3. ปัญหาคณะรัฐประหาร การใช้สาเหตุอื่นในการรับรองเป็น “รัฏฐาธิปัตย์” ในอดีตที่ผ่านนั้นการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 เป็นการยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือ รสช. ซึ่งดำเนินการเหมือนการรัฐประหารที่ผ่านมา คือ การใช้ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ยกเลิกวุฒิสภา สภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรี โดยศาลทั้งหลายคงอยู่ต่อไป และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว คือ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 รับรองการกระทำ ประกาศ และคำสั่งของ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (รสช.) ไว้ที่ มาตรา 32 หลังจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับถาวร คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 จึงได้รับรองให้ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยบัญญัติไว้ที่ มาตรา 222 นอกจากนี้ ยังได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญถาวรเป็นครั้งแรกอีกด้วยว่า การยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงประกาศ หรือคำสั่งดังกล่าวให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ โดยคุ้มครองบุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งได้กระทำไปตามประกาศ หรือคำสั่งดังกล่าวได้รับความคุ้มครองโดยผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องในทางใดมิได้ ซึ่งก็ได้เป็นแนวทางของการรับรองการรัฐประหารโดยใช้รัฐธรรมนูญในการรัฐประหารครั้งต่อมาจนปัจจุบัน (จรัญ โฆษณานันท์, 2563 : 153)

เมื่อมีการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็ได้มีการรับรองสิ่งที่รัฐธรรมนูญชั่วคราว พุทธศักราช 2517 รับรองไว้โดยบัญญัติไว้ในมาตราสุดท้ายเช่นเดียว กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 คือ มาตรา 279 ทั้งยังระบุไว้ด้วยว่า การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมประกาศหรือคำสั่งดังกล่าว ให้กระทำเป็นพระราชบัญญัติ โดยยกเว้นกรณีประกาศหรือคำสั่งที่มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจทางบริหาร ยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมให้กระทำโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรีหรือมติคณะรัฐมนตรี (จรัญ โฆษณานันท์, 2563 : 150) ดังนั้น สถานของคณะรัฐประหารต้องอาศัยอำนาจอื่นเพื่อสถาปนาตนเอง

จึงคำถามว่า “คณะรัฐประหาร” เป็น “รัฏฐาธิปัตย์” จริงหรือ ?

วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติรัฐประหาร กับ ความเป็น “รัฏฐาธิปัตย์”

เมื่อบุคคลหรือคณะบุคคลใดเข้ายึดอำนาจปกครองได้เป็นผลสำเร็จ บุคคลหรือคณะบุคคลเช่นว่านั้นไม่ว่าจะเรียกตนเองว่าอย่างไร ย่อมได้ไปซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ และมีอำนาจออกประกาศ หรือคำสั่งที่มีผลทางกฎหมายใช้บังคับแก่ประชาชน การรัฐประหารสำเร็จ และตุลาการไทยใช้หลักประสิทธิภาพ และไม่มีประชาชนผู้ใดต่อต้าน หรือได้รับการเคารพนับถือ จึงถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ตุลาการไทยใช้เป็นหลักในการตัดสินความชอบ ของคณะรัฐประหารซึ่งได้เคยวางบรรทัดฐานไว้ในคำพิพากษาตาม คำพิพากษาฎีกาที่ 1153-1154/249 ซึ่งมีใจความตอนหนึ่งว่า “การล้มล้างรัฐบาลเก่า ตั้งเป็นรัฐบาลขึ้นใหม่ โดยการใช้กำลังนั้น ในตอนต้นอาจไม่ชอบด้วยกฎหมายจนกว่าประชาชนจะได้การยอมรับนับถือเมื่อเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง คือหมายความว่าประชาชนได้ยอมรับนับถือบุคคลหรือ คณะบุคคลที่ให้อำนาจบริหารประเทศสามารถรักษาความสงบของบ้านเมืองไว้โดยปราศจากความขัดแย้งแย่งอำนาจเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามความเป็นจริงได้ชื่อว่าเป็นรัฐบาลโดยชอบด้วยกฎหมาย”

หากพิจารณาจากคำพิพากษาดังกล่าวนั่น คือ จุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดของบรรทัดฐานทางกฎหมายที่รับรองความชอบด้วยกฎหมาย หรือความสมบูรณ์ทางกฎหมายของอำนาจคณะรัฐประหารพร้อม ๆ กับการรับรองความชอบธรรมของคณะรัฐประหาร คือ เข้ายึดอำนาจจากรัฐเดิมสำเร็จ และไม่มีประชาชนผู้ใดต่อต้าน เมื่อพิจารณาด้วยเหตุผลจากคำพิพากษาฉบับนี้จะพบว่าศาลฎีกาได้ใช้เหตุผลนี้ในการสนับสนุนความชอบ ด้วยกฎหมายของอำนาจคณะรัฐประหาร หลักการล้มล้างรัฐบาลเก่า และจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ และหลักการประชาชนมิได้คัดค้าน หรือ ประชาชนให้ความยอมรับ คือ เมื่อคณะรัฐประหารเข้ายึดอำนาจสำเร็จย่อมมีอำนาจที่จะออก กฎ ประกาศ หรือ คำสั่ง ตามระบบแห่งการรัฐประหาร และหลักการรักษาความสงบเรียบร้อย มิฉะนั้น ประเทศชาติจะตั้งอยู่ภายใต้ความสงบมิได้ ด้วยเหตุล้วนแต่เป็นเหตุที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวาทกรรมของรัฏฐาธิปัตย์ ในทฤษฎีปฏิฐานนิยมทางกฎหมายตั้งแต่เดิม

การที่นักกฎหมายไทยบางส่วนที่ไปรับใช้อำนาจรัฐประหาร และกล่าวว่าเชื่อในคำสอนของสำนักกฎหมายบ้านเมืองจึงเห็นว่าไม่ถูกต้องทั้งหมด

1. วิเคราะห์ปัญหาสถานะทางกฎหมายของการรัฐประหาร ในสังคมการเมืองของประเทศไทย สำหรับอิทธิพล แนวความคิดทางกฎหมาย ที่มีอิทธิพลต่อนักกฎหมายในประเทศไทยนั้น จะได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดแบบปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย ต่อบริบทของกฎหมาย ในการรัฐประหารในประเทศไทย อิทธิพลในแนวความคิดนี้ เป็นของสำนักกฎหมายบ้านเมือง หรือสำนักปฏิฐานนิยมทางกฎหมายดั้งเดิม โดยเฉพาะทฤษฎีคำสั่งของ จอห์น ออสติน ถูกนำมากล่าวถึงในบริบทการรัฐประหาร โดยถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นทฤษฎีกฎหมายที่สนับสนุนอำนาจแบบเผด็จการ เนื่องจากเน้นการอธิบายกฎหมายจากฐานของผู้มีอำนาจสูงสุด โดยละเลยประเด็นความยุติธรรมทางเนื้อหาของกฎหมาย ในข้อเท็จจริงนี้อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายจะต้องได้รับการกำหนดขึ้นจากผู้ทรงอำนาจสูงสุดทางการเมืองในชุมชนทางการเมืองนั้น หรือเป็นข้อเท็จจริงที่กล่าวว่ากฎหมายจะต้องมีประสิทธิภาพในทางสังคม คือ ประชาชนปฏิบัติตาม และได้มีการบังคับโดยองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย หรือข้อเท็จจริงที่ว่ากฎหมายได้รับการยอมรับจากองค์กรของรัฐ และประชาชนในฐานะที่เป็นกฎเกณฑ์กำหนดความประพฤติหรือพฤติกรรม เพราะฉะนั้น การที่เอาแนวความคิดของ จอห์น ออสติน ที่ว่า กฎหมาย คือ คำสั่งของ รัฏฐาธิปัตย์ มาเป็นข้ออ้างที่เป็นตัวแทนของสำนักกฎหมายบ้านเมือง จึงไม่ถูกต้องทั้งหมด

สังคมการเมืองไทยที่เป็นแบบระบบศักดินาซึ่งระบบอันเก่าแก่ตั้งแต่สมัยโบราณ ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน ปี พ.ศ. 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทางประมุข แต่ระบอบศักดินายังคงตกทอดมาสู่ยุคปัจจุบัน เห็นได้ชัดว่าเมื่อมีการรัฐประหารใน ปี พ.ศ.2500 ที่นำโดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำไปสู่ระบบอุปถัมภ์อีกครั้ง โดยมักจะอ้างระบอบของตนว่าเป็นระบอบพ่อปกครองลูกซึ่งมักจะเปรียบตนเองเป็นพ่อของประชาชนนั้นเอง โดยบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด หรือ เครือข่ายของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับผลประโยชน์ หรืออภิสิทธิ์ทางการเมือง

แม้ภายหลังการรัฐประหาร ปี พ.ศ.2557 การเมืองก็เข้าสู่ระบอบเผด็จการอำนาจนิยมอีกครั้ง รัฐบาลภายใต้การนำของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยก่อนหน้านี้ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา (สว.) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 269 โดยมีนายทหาร และ นายตำรวจ จำนวน 104 นาย และยังมีน้องชายของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา รวมทั้งน้องชายของ พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ยังมีเพื่อนร่วมเตรียมทหารที่ได้รับการคัดเลือก

และตั้งแต่งเป็นวุฒิสภาอีกจึงอาจกล่าวได้ว่า ระบบอุปถัมภ์ ในการเมืองนั้นยังคงวนเวียนในสังคมการเมืองไทยไม่มีสิ้นสุด

2. วิเคราะห์ปัญหาการรับรอง “รัฐประหาร”เป็น “รัฏฐาธิปัตย์”โดยอาศัยอำนาจขององค์กรตุลาการ ตุลาการของไทยนั้นถือว่า มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในฐานะองค์กรหนึ่งที่ให้การยอมรับประกาศ หรือคำสั่งของคณะรัฐประหารในอดีตที่ผ่านมา ทำให้ประกาศหรือคำสั่งของคณะรัฐประหารมีผลทางกฎหมาย แม้ว่าคณะรัฐประหารยึดอำนาจสำเร็จ ยกเลิกรัฐธรรมนูญ และจัดทำรัฐธรรมนูญใหม่ ประกาศกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาบังคับใช้กับประชาชน เมื่อศาลไทยให้การรับรองคำสั่งของคณะรัฐประหารก็จะมีผลต่อกฎหมายด้วย ดังนั้น องค์กรตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายอื่น ๆ มีปัญหาหรือไม่นั้น

องค์กรตุลาการไทยซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย แต่ตุลาการศาลไทยกลับกลายเป็นผู้รับรองสถานะของ ประกาศ หรือ คำสั่ง ที่ออกโดยคณะรัฐประหารที่ตั้งตนเป็นรัฏฐาธิปัตย์ โดยได้เอามาเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาความสมบูรณ์สถานะทางกฎหมายของประกาศและคำสั่งที่ออกโดยคณะรัฐประหาร เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 6411/2534 “เมื่อคณะปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินราชเป็นผลสำเร็จ หัวหน้าคณะปฏิวัติย่อมมีอำนาจออกประกาศ หรือคำสั่งอันถือ เป็นกฎหมายใช้บังคับแก่ประชาชนได้ ประกอบกับประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 มิใช่เป็นคำสั่งที่มีผลให้บุคคลใดต้องรับโทษทั้งอาญา แต่เป็นการของให้ถอดสัญชาติไทยคงบุคคลบางจำพวกแม้จะมีผลย้อนหลัง กระทบสิทธิของจำเลยและประชาชนก็มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

หรือในกรณีที่การยึดอำนาจในปี พ.ศ. 2490 ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1874/2492 “การกระทำของจำเลยเกี่ยวเนื่องด้วยกับการกระทำรัฐประหาร ก็มีข้อวินิจฉัยต่อไปว่าการกระทำของจำเลยอยู่ในข่ายพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำรัฐประหารหรือไม่ จริงอยู่ว่าการกระทำของจำเลยในคดีนี้เป็นการทนงองอาจไม่มีความยำเกรงต่อผู้บังคับบัญชา และเป็นการกระทำในความเสี่ยงวินัยทหาร จากที่ศาลมณฑลทหารบกที่ 4 วินิจฉัย และโจทก์ฎีกาขึ้นมา จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าถ้าไม่มีพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำรัฐประหารดังกล่าว จำเลยก็จะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย แต่เมื่อได้มีพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้รับรัฐประหารตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่ประสงค์จะเอาโทษแก่บรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งสิ้นของกลุ่มคนได้เนื่องจากในการกระทำรัฐประหาร ศาลจึงเห็นด้วยกับคำพิพากษาของศาลทหารกลางที่พิพากษายกฟ้อง” ดังนั้น ในคดีนี้จำเลยจึงไม่ต้องถูกฟ้องในข้อหาฐานกบฏ หรือ

ฐานกระทำการล้มล้างรัฐบาล ตามประมวลกฎหมายอาญา แต่ศาลฎีกามิได้วินิจฉัยการกระทำของจำเลยซึ่งเป็นการกระทำอันเกี่ยวกับการรัฐประหารและเป็นการกระทำให้เสียวินัยหรือไม่

2.1 กรณีที่ถือว่าประกาศหรือคำสั่งของคณะรัฐประหารเป็นกฎหมายที่สมบูรณ์

ในพิจารณารับรองสถานะของประกาศ และคำสั่งคณะรัฐประหาร อำนาจ ที่แท้จริงของคณะรัฐประหารนั้น มีสถานะเป็นกฎหมายที่สมบูรณ์อย่างไร อาจจะมี ความเชื่อในเรื่องประสิทธิภาพ หรือการยอมรับในเรื่องอำนาจใหม่ การใช้อำนาจของคณะรัฐประหารนั้น มักจะอาศัยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการรับรองเพื่อให้คณะรัฐประหารมีความชอบ โดยกฎหมายในการออกคำสั่งและกฎหมาย ดังนั้น ประกาศของคณะปฏิวัติจึงเป็นแหล่งที่มา หรือบ่อเกิดแห่งกฎหมาย และมีฐานะเป็นกฎหมายเมื่อพิจารณาจากความใหม่ของแหล่งที่มาหรือบ่อเกิดแห่งกฎหมาย ในแง่ของการจัดทำกฎหมายแหล่งที่มาหรือบ่อเกิดแห่งกฎหมายในแง่การจัดทำของกฎหมายตามแนวคำพิพากษาฎีกา และคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ รวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งที่เป็นฉบับชั่วคราวและฉบับถาวรที่ยกขึ้นมาประกอบ ถือว่าประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติเป็นแหล่งที่มา หรือบ่อเกิดแห่งกฎหมายที่เน้นความสมบูรณ์ในตัวของธรรมชาติของกฎหมาย เชื่อมโยงกับสภาพความเป็นรัฏฐาธิปัตย์ หรือ ผู้ถืออำนาจสูงสุดในแผ่นดิน ตามแนวความคิดของสำนักปฏิฐานิยมทางกฎหมาย ซึ่งกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ฯ ได้นำเอาแนวความคิดของกฎหมาย คือ คำสั่งของรัฐ (รัฏฐาธิปัตย์) มาถ่ายทอดและได้ปลูกฝังในจิตสำนึกของนักกฎหมายไทย เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 6411/2534 เมื่อคณะปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินได้สำเร็จหัวหน้าคณะปฏิวัติย่อมมีอำนาจออกประกาศหรือคำสั่ง อันถือว่า เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแก่ประชาชนได้ประกาศของคณะปฏิวัติ ที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 ไม่ใช่คำสั่งที่มีผลให้ทุกคนต้องรับโทษทางอาญา แต่เป็นเรื่องของการให้สัญชาติไทยบุคคลบางจำพวกแม้จะย้อนหลังกระทบถึงสิทธิของจำเลยหรือประชาชนก็หามีผลบังคับเป็นกฎหมายได้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว)พุทธศักราช 2549 ได้ยอมรับประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ชอบด้วยกฎหมายและชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในมาตรา 36 บัญญัติไว้ดังนี้ “บรรดาประกาศและคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีมาพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ที่ได้ประกาศหรือสั่งในระหว่างวันที่ 19 กันยายน 2549 จนถึงวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบใด

และไม่ว่าจะประกาศหรือคำสั่งให้มีผลบังคับทางนิติบัญญัติในทางบริหารหรือในทางตุลาการให้มีผลบังคับ และให้ถือว่า ประกาศหรือคำสั่งตลอดจนปฏิบัติตามประกาศหรือคำสั่งนั้น ไม่ว่าจะปฏิบัติตามประกาศหรือคำสั่งจะกระทำก่อนหรือหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ นี้เป็นประกาศหรือคำสั่งหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมายและชอบด้วยรัฐธรรมนูญฉบับนี้

2.2 กรณีที่ไม่ถือว่าประกาศหรือคำสั่งของคณะรัฐประหารเป็นกฎหมายที่สมบูรณ์ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า ประกาศของคณะปฏิวัติ หรือรัฐประหาร หรือประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติหรือรัฐประหารที่ผ่านมา เป็นแหล่งที่มาของกฎหมายในด้านรูปแบบหลักแนวคิดของสำนักงานกฎหมายปฏิฐานนิยมทางกฎหมายแต่เมื่อพิจารณาในด้านเนื้อหาสาระของประกาศของคณะปฏิวัติ เป็นแหล่งที่มาหรือบ่อเกิดแห่งกฎหมายนั้น ต้องพิจารณากฎหมายแต่ละฉบับว่า เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเฉพาะกิจให้ใช้อำนาจโดยชอบธรรมหรือไม่ หรือใช้อำนาจเพียงลิดรอนสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนเท่านั้น ถ้าเป็นการใช้อำนาจโดยไม่ชอบธรรม หรือลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ก็จะไม่เป็นกฎหมายที่สมบูรณ์ตามแนวความคิดของปรัชญากฎหมายธรรมชาติควรดำเนินการยกเลิกมันเสีย เช่น การตราพระราชบัญญัติมายกเลิก เป็นต้น ถ้าจะให้ประกาศ หรือคำสั่งทั้งหมดเป็นโมฆะ และหากเห็นว่ากฎหมายนั้นไม่เป็นธรรม จะต้องปล่อยไปตามสถานการณ์ในสังคมและขบวนการที่เห็นว่า ไม่เป็นธรรม และกฎหมายปัจจุบันไม่เปิดช่องให้ดำเนินการ ควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายนั้นเสีย เช่น

ศาลแขวงดุสิต ได้อ่านคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คดีหมายเลขดำที่ อ. 2074/2562 ของศาลแขวงดุสิต และคำวินิจฉัยที่ 30/2563 ของศาลรัฐธรรมนูญ ในคดี ที่พนักงานอัยการคดีศาลแขวง เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง ศาสตราจารย์ ดร. วรเจตน์ ภาคีรัตน์ นักวิชาการด้านกฎหมาย และอาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นจำเลย ในความผิดฐานฝ่าฝืนคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ฉบับที่ 5/2557, 57/2557 (ให้บุคคลมารายงานตัว) และประกาศ คสช. ฉบับที่ 29/2557, 41/2557 (กำหนดโทษคนไม่มารายงานตัว) กรณี ศาสตราจารย์ ดร. วรเจตน์ ภาคีรัตน์ ไม่ไปรายงานตัวต่อ คสช. หลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พ.ค. 2557 ต่อมาภายหลัง โอนคดีจากศาลทหารมายังศาลแขวงดุสิต คดีนี้จำเลยได้ยื่นคำร้องขอศาลแขวงดุสิตให้ส่งศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย เกี่ยวกับประกาศดังกล่าวที่ใช้บังคับแก่คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

โดยศาลแขวงดุสิตอ่านคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่วินิจฉัยไว้แล้วตามเรื่องที่ 30/2563 สรุปได้ว่า บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ มาตรา 279 บัญญัติรับรองสถานะของ

ประกาศและคำสั่งของ คสช. ให้ชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้และกฎหมาย ประกาศ คสช. ทั้งสองฉบับจึงยังมีผลเป็นกฎหมายต่อไปแม้ คสช. จะสิ้นสภาพไปแล้ว และรัฐธรรมนูญ มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (1) บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจในกาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ซึ่งรวมถึงประกาศ คสช. ทั้งสองฉบับด้วย ขณะที่ประกาศใช้กฎหมายทั้งสองฉบับนี้ เป็นช่วงที่ คสช. กระทำการยึดอำนาจปกครองแผ่นดินสำเร็จ เมื่อวันที่ 22 พ.ค. 2557 มีความต้องการให้ประชาชนอยู่ในความสงบไม่ก่อความวุ่นวายและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องจำกัด สิทธิเสรีภาพของประชาชนบางประการ

3. วิเคราะห์ปัญหาคณะรัฐประหาร การใช้สาเหตุอื่นในการรับรองเป็น “รัฏฐาธิปัตย์” คำว่า รัฏฐาธิปัตย์ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจสูงสุดในทางการเมืองในประชาชนนั้นๆ ซึ่งในเมืองๆ หนึ่ง โดยประชาชนที่มาอยู่ร่วมกันนั้นจะสละหรือมอบสิทธิบางอย่างให้กับผู้ปกครอง และประชาชนนั้นจะต้องเคารพและเชื่อฟังคำสั่งโดยสม่ำเสมอของกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว โดยที่รัฏฐาธิปัตย์นั้นไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจทางกฎหมาย จึงปัญหาเคราะห์ว่า หากรัฏฐาธิปัตย์ได้อำนาจมาโดยไม่ถูกต้องหรือได้มาโดยไม่ใช้วิธีตามรัฐธรรมนูญ รัฏฐาธิปัตย์ จะอ้างเหตุผลดังกล่าวเป็นรัฏฐาธิปัตย์ ในรัฐนั้น ๆ ได้หรือไม่ หรือเป็นเพียงกลุ่มบุคคลที่นำเอาอาวุธมาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของพวกพ้องตนเองเท่านั้น

3.1 ปัญหาคณะรัฐประหาร กับ สำนักคิดทางกฎหมาย เมื่อคณะรัฐประหารเข้ายึดอำนาจได้สำเร็จ และตั้งตนเองเป็น รัฏฐาธิปัตย์ โดยมีอำนาจในการออกประกาศ หรือคำสั่งอย่างใด ๆ ในการบังคับในเมือง ๆ นั้นโดยยึดหลักทฤษฎีปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย จอห์น ออสติน และ เจเรมี เบเธม เจ้าของสำนักคิดกฎหมายบ้านเมือง หรือ ปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย นอกจากนี้ จอห์น ออสติน ยังได้เน้นประเด็น เรื่อง การเคารพเชื่อฟังคำสั่งโดยสม่ำเสมอ หรือเท่ากับการเอาหลักการความมีประสิทธิภาพของคำสั่งหรือกฎหมายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการชี้ขาดและในการดำรงอยู่ของกฎหมาย หรือระบบกฎหมาย

แนวคิดของสำนักคิดปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย หรือสำนักกฎหมายบ้านเมือง มีแนวความคิดที่สนับสนุนคณะรัฐประหาร เพราะถือว่า“บรรทัดฐานของผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ในอาณาจักรได้กำหนดแต่งตั้งไว้ แล้ว ผู้คนจำต้องเชื่อถ้อยคำ และประพฤติตาม” ในแนวความคิดอาจเหมือนระบบอุปถัมภ์ ในสังคมการเมืองไทยที่มีวัฒนธรรมทางสังคมบวกกับค่านิยมของเมืองไทยในแนวคิดระบบศักดินาด้วย ผู้มีอำนาจทางสังคมมีเป็นผู้ที่มีอิทธิพล มีอำนาจวาสนา

หรือมีความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่ผู้น้อย หรือความสัมพันธ์ แบบลูกพี่ลูกน้อง ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความไม่เสมอภาค

3.2 ปัญหาคณะรัฐประหารถือเป็น รัฏฐาธิปัตย์ ตามแนวคิดนักกฎหมายไทย นอกจากการใช้เหตุผลของศาลในคำวินิจฉัยที่รับรองสถานะทางกฎหมายให้กับคำสั่งหรือประกาศที่ออกมาโดยคณะรัฐประหารเหล่านี้ แม้จะตรงกันกับความคิดของสำนักปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย และยังคงเป็นเหตุผลที่ศาลสามารถหยิบยก ขึ้นมารับรองสถานะความเป็นกฎหมายให้กับประกาศหรือคำสั่งเรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศาลไทยเป็นหนึ่งอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชน ศาลจึงต้องใช้อำนาจดังกล่าวเพื่อปกป้องและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การปฏิวัติ รัฐประหารเป็นการล้มล้างรัฐธรรมนูญ เป็นความตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 113

แม้การรัฐประหารจะเป็นความผิดอาญาก็ตาม แต่เมื่อการกระทำสำเร็จจึงถือเป็นข้อเท็จจริงว่า เป็นรัฐบาลใหม่ หรือผู้กุมอำนาจแห่งรัฐ ย่อมถือได้ว่า เป็นรัฐบาลโดยชอบแล้ว ทั้งนี้ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. หยุด แสงอุทัย ยังได้ยกคำพิพากษาศาลสูงสุดเยอรมันใน ค.ศ. 1918 เกี่ยวกับการได้มาซึ่งอำนาจของรัฐนั้น โดยไม่ต้องสนใจว่า คณะบุคคล ดังกล่าวจะได้มาด้วยวิธีการใดก็ตาม เมื่อกระทำการสำเร็จย่อมมีอำนาจในการปกครอง สำหรับความคิดเห็นดังกล่าวนั้น ศาสตราจารย์กิตติคุณ วิษณุ เครืองาม ได้ให้ความเห็นว่า เมื่อมีการรัฐประหารหรือการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จ โดยการใช้อำนาจบังคับผู้ก่อการย่อมอยู่ในฐานะเป็น รัฏฐาธิปัตย์ จึงมีอำนาจในการวางกฎเกณฑ์การปกครองประเทศได้

ดังนั้น จึงมีคำถามว่า การที่คณะรัฐประหารที่เชื่อตนเองเป็นรัฏฐาปัตย์ โดยเอาความคิดเห็นของนักกฎหมายไทยมารับรองสถานะของตนนั้นชอบธรรมหรือไม่ หรือการที่นักกฎหมายไทยบางท่านที่ให้ออกมาให้ความเห็นในทางการสนับสนุน คณะรัฐประหารเป็นการกระทำที่ถูกต้องหรือไม่

สรุป

จากคำสอนของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ จะเห็นได้ว่า กฎหมายนั้นเป็นคำสั่งของผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุดภายในรัฐ ภายใต้ระบบกฎมายสมัยใหม่ของประเทศไทยตลอดมา จะเห็นได้จากความเห็นของนักกฎหมายไทยหลายท่านที่ได้ให้ความเห็นในทางเดียวกัน เช่น คำอธิบายของ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. หยุด แสงอุทัย ซึ่งได้บรรยายว่า ที่มาของรัฐธรรมนูญและกฎเกณฑ์ซึ่งมาจากผู้มีอำนาจแท้จริงอันเป็นลักษณะภายนอก และพิจารณาลักษณะภายใน

หรือความมีประสิทธิภาพของรัฐธรรมนูญหรือกฎเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งต้องได้รับการยอมรับโดยทั่วไปจากประชาชนในรัฐนั้น อันเป็นการอธิบายว่าความสมบูรณ์ทั้งลักษณะภายนอก และภายในของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดของประเทศ

เมื่อพิจารณาจากบริบทความคิดแล้ว กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ที่ได้ไปศึกษา และได้รับแนวคิดและอิทธิพลของแนวคิดปฏิฐานนิยมทางกฎหมายแบบดั้งเดิมของ จอห์น ออสติน มาค่อนข้างมาก โดยเฉพาะทฤษฎีคำสั่ง และการแบ่งแยกศีลธรรมออกจากกฎหมายอย่างเด็ดขาด ซึ่งสอดคล้องกับความจำเป็นทางด้านการเมืองของประเทศเป็นอย่างมาก ในยุคสมัยที่มีการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของรัฐบาลไทย ในการสร้างความชอบธรรมให้กับพระบาทสมสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการรับเอาอิทธิพลของสำนักกฎหมายบ้านเมืองแบบจอห์น ออสติน เข้ามาในประเทศนั้น ซึ่งมีความแตกต่างจากประเทศอังกฤษอย่างมีนัยยะสำคัญหลายประการ เนื่องจากอิทธิพลของสำนัก-กฎหมายบ้านเมืองในประเทศอังกฤษนั้นช่วยส่งเสริมความเข้มแข็ง ของระบบรัฐสภาของผู้ทรงอำนาจนั้นเอง

องค์กรตุลาการนั้นถือว่า มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นองค์กรให้การรับรองสถานะของประกาศและคำสั่งของคณะรัฐประหารให้มีผลในทางกฎหมาย เนื่องจากแม้ว่าคณะรัฐประหารนั้นจะยึดอำนาจเป็นผลสำเร็จแล้วก็ตาม ในการจัดทำรัฐธรรมนูญ หรือการประกาศใช้กฎเกณฑ์หรือกฎหมายต่าง ๆ ที่มาบังคับใช้กับประชาชน ซึ่งประกาศ กฎเกณฑ์ดังกล่าวนั้น แล้วก็มีผลในทางกฎหมายในตัวของมันเอง ซึ่งคณะรัฐประหาร ทำได้เพียงแต่ข่มขู่หรือใช้กำลังบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของตน ในทางความเป็นจริงแล้ว องค์กรตุลาการซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายที่กลายเป็นองค์กรผู้รับรองสถานะบรรดากฎเกณฑ์ที่ออกโดยคณะรัฐประหาร ซึ่งในความเป็นจริงให้มีผลเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับได้ในทางกฎหมาย โดยวินิจฉัยรับรองถึงความสำเร็จของการรัฐประหารเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับสถานะของคณะรัฐประหารในนามของ “รัฏฐาธิปัตย์”

ในการใช้เหตุผลขององค์กรตุลาการหรือศาล ในคำวินิจฉัยที่รับรองสถานะทางกฎหมายให้กับคำสั่งหรือประกาศหรือกฎที่ออกโดยคณะรัฐประหารเหล่านี้นั้น น่าจะสอดคล้องกับแนวความคิดของสำนักปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย และยังคงเป็นเหตุผลที่ศาลทั้งหลายหยิบยกมาใช้รับรองสถานะความเป็นกฎหมายให้กับประกาศและคำสั่งของ คณะรัฐประหารเรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 45/2496 ซึ่งศาสตราจารย์พิเศษ ดร. หยุด แสงอุทัย ได้แสดงความเห็นไว้ในบันทึกท้ายคำพิพากษาฎีกา

ดังกล่าวว่า “ศาลยุติธรรมจำต้องรับรองผลของคณะรัฐประหารซึ่งทำได้สำเร็จ และคณะรัฐประหาร กลายเป็นผู้มีอำนาจอันแท้จริงในรัฐ จึงอยู่ในฐานะที่จัดทำรัฐธรรมนูญใหม่ยกเลิกกฎหมายเดิมหรือบัญญัติกฎหมายใหม่ได้” แนวความคิดดังกล่าวข้างต้นนี้ มีอิทธิพลฝังลึกเข้าไปอยู่ในสังคมไทยและปรากฏชัดในคำวินิจฉัย
ของศาลจำนวนมากดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ดังนั้นจึงมีคำถามว่า คณะรัฐประหาร เป็น “รัฏฐาธิปัตย์” จริงหรือ?

ข้อเสนอแนะ

1. ต้องมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อต่อต้านการรัฐประหาร หรือการติดอาวุธให้กับประชาธิไตย คือ ควรมีข้อเสนอว่าตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 113 ให้มีการเขียนเพิ่มลงไปให้ชัดว่า ให้ประชาชนคนไทยทุกคนเป็นผู้เสียหายในคดีความผิดฐานกบฏในราชอาณาจักร เนื่องจาก คณะรัฐประหาร ละเมิดต่ออำนาจอธิปไตยของประชาชนเป็นการแย่งชิงอำนาจสูงสุดของประชาชน อีกทั้งบัญญัติกฎหมายห้ามมิให้องค์กรตุลาการยอมรับ และปฏิเสธอำนาจของคณะรัฐประหารถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะรับรองสิทธิหน้าที่ของพลเมืองไทยในการต่อต้านการรัฐประหาร และระบุให้ประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ในการต่อต้านการแย่งชิงอำนาจสูงสุดของประชาชนไปโดยทุกวิธีการ และเมื่อระบบกลับมาเป็นปกติ ให้ดำเนินคดีอาญากับคณะรัฐประหารทันทีโดยไม่มีอายุความ

2. การพัฒนาประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง ถือว่าเป็นแนวทางในการต่อต้านรัฐประหารอย่างหนึ่งที่สำคัญยิ่ง การรัฐประหารถือว่าเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของไทย คือ ความไม่เป็นประชาธิปไตยนั้นเองเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตย โดยคำกล่าวกล่าวอ้างของกลุ่มคณะนายทหาร ที่มาจากพื้นฐานของวิธีคิด และการใช้วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากวัฒนธรรมของอำนาจนิยม กล่าวคือ ถึงหลักประชาธิปไตยจะเป็นเพียงอุดมคติเฉพาะกิจเพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจใหม่ให้ประชาชนต้องมีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาชนต้องรู้จัก สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิของผู้อื่น ความมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ และมีความตื่นตัวทางการเมือง เสริมสร้าง คุณลักษณะความเป็นพลเมือง ปลูกฝังความเป็นพลเมืองเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำนึกความเป็นพลเมืองของชาติ มีความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งในด้านการปกครองจะต้องปกครองประเทศ ตามหลักนิติธรรม หลักนิติรัฐ ความพร้อมที่จะรับผิดชอบ และยอมรับการ

ตรวจสอบของผู้ใช้อำนาจรัฐ การเลือกตั้งอย่างเสรีและยุติธรรม การเคารพสิทธิพลเมือง และเสรีภาพในฐานพลเมืองของประชาชน

3. การไม่ยอมรับการรัฐประหารโดยประชาชน เพื่อต่อต้านรัฐประหารโดยประชาชน

4. การปรับปรุงรัฐธรรมนูญเพื่อป้องกัน หรือการปฏิเสธการกระทำ หรือปฏิเสธการสนับสนุนการรัฐประหาร คณะรัฐประหาร สถานะที่เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการออกประกาศหรือคำสั่ง การปฏิรูปกฎหมายยังมีนัยยะสำคัญในการสร้างค่านิยมหรือวัฒนธรรมทางกฎหมายใหม่ ๆ ที่กล้าที่จะปฏิเสธการใช้กำลังหรือใช้ความรุนแรง ในการแก้ไขปัญหา พื้นฐานที่สำคัญของสังคม ภารกิจอันสำคัญเกี่ยวข้องกับการสร้างวัฒนธรรมทางกฎหมาย ที่ดีงาม จำเป็นจะต้องกระทำในหลายรูปแบบโดยผ่านกลไกทางการศึกษาผ่านทางการเมือง และกระทั่งผ่านตัวกฎหมาย การสร้างวัฒนธรรมที่กล้าที่จะปฏิเสธ การรัฐประหารนั้น อาจเริ่มต้นภายหลังจากการเลือกตั้ง เมื่อประเทศกลับมาสู่ภาวะปกติ โดยมีการทบทวนหรือยกเลิกประกาศรื้อคำสั่งของคณะรัฐประหารที่ไม่ถูกต้องต่อหลักนิติรัฐหรือนิติธรรม หรือประกาศหรือคำสั่งนั้น ไปกระทบสิทธิมนุษยชนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

5. การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไทยให้เข้มแข็ง และตรวจสอบได้ ในการปฏิรูปตุลาการให้มีความเป็นอิสระ และมีความเป็นกลางทางด้านการเมืองอย่างสมบูรณ์ ในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไทยนั้น แทบจะเป็นเรื่องที่ยากที่จะเกิดขึ้นในมุมมองของทฤษฎีทางกฎหมาย และในทางข้อเท็จจริง การเมืองแบบเสรีนิยมและการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยกลายเป็นฐานความคิดสำคัญในการใช้อำนาจตุลาการอย่างเป็นอิสระและเป็นกลางจากระบอบจารีตอำนาจนิยมของสังคมไทย ดังนั้น การปฏิรูปการเมืองระดับชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจระดับสูงของสังคมไทยให้บรรลุพ้นความเป็นประชาธิปไตยสากล และ มีความเป็นอิสระเสมอภาคของมนุษย์นั้นล้วนแต่เป็นภารกิจสำคัญในการปฏิรูปตุลาการของไทยให้เกิดขึ้น

6. การส่งเสริมการปกครองในหลักนิติรัฐ และนิติธรรม ในสังคมไทย นอกเหนือจากการปรับปรุงหรือแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ให้เป็นหลักตามสากลแล้ว สังคมไทยควรเข้าสู่ระบบการปกครองด้วยนิติรัฐสมัยใหม่ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมาย ความมีเหตุ มีผล หรือหลักสิทธิมนุษยชน และภารกิจอันสำคัญ คือ การยืนหยัดต่อสู้เพื่อสร้างอุดมการณ์ หลักนิติธรรมที่เป็นหลักสากล

7. การออกกฎหมายนิโทษกรรมแก่ผู้กระทำความผิดทางการเมือง การออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้กับคณะรัฐประหาร เป็นการออกกฎหมายให้กับคณะรัฐประหารที่กระทำ ความผิดเองในขณะที่มีอำนาจเพื่อต้องการมิให้คณะรัฐประหารไม่ได้ถูกดำเนินคดี หรือเพื่อลบล้างความผิดของคณะรัฐประหารให้ไม่ต้องให้รับโทษทางอาญา ทั้งนี้ ในการ นิรโทษกรรมนั้นจะต้องเฉพาะความผิดที่เกี่ยวกับคดีทางการเมือง หรือคดีอาญาที่มีมูลเหตุจูงใจมาจากทางการเมือง

8. การลบล้างผลพวงรัฐประหาร แนวความคิดเกี่ยวการลบล้างผลพวงของรัฐประหาร โดยการกระทำการใด ๆ ที่มุ่งต่อผลในทางกฎหมายของคณะรัฐประการ ให้เสียเปล่า และถือว่าไม่เคยเกิดขึ้นเลย และไม่ถือว่ามีผลทางกฎหมายเพื่อเป็นการสร้างความชอบธรรมทางประชาธิปไตย หรือการกำหนดให้สิทธิและหน้าที่ของประชาชนชาวไทยในการต่อต้านรัฐประหาร ในการล้มล้างรัฐธรรมนูญ โดยการเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของคณะรัฐประหาร ในกรณีที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือ บุคคลที่เคยถูกติดตาม ข่มขู่ หรือควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันเป็นการละเมิดต่อส่วนตัว และสิทธิที่จะไม่ถูกควบคุมตัวโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือ ประชาชนที่ที่ถูกเจ้าหน้าที่รัฐละเมิดโดยการฝ่าฝืนประกาศหรือคำสั่งของคณะรัฐประหาร

เอกสารอ้างอิง

กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์. (2468). พระเจ้าบรมวงศ์เธอ. เล็กเชอร์ ของพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,

จรัญ โฆษณานันท์. (2561). นิติปรัชญา. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย-รามคำแหง.

จรัญ โฆษณานันท์. (2563). นิติปรัชญา: หลักนิติธรรม สภาวะยกเว้นและปฐมบทแห่งความพิพากษา แนวรัฐนิยมตุลาการภิวัตน์. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

ปรีดี พนมยงค์. (2519). ความเป็นมาของศัพท์ไทย ปฏิวัติ, รัฐประหาร, วิวัฒน์, อภิวัฒน์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันสยามเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม,

ปวริศร เลิศธรรมเทวี. (2565). ความเรียงว่าด้วยประชาธิปไตยติดอาวุธ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

พฤทธิสาณ ชุมพล และคณะ. (2546). คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2564). คำสอนว่าด้วยรัฐ และหลักกฎหมายมหาชน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). (แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อ่านกฎหมาย,

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2565). ประวัติศาสตร์ความคิด นิติปรัชญา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อ่านกฎหมาย,

ศศิภา พฤกษฎาจันทร์. (2564). กฎหมายย่อมเป็นกฎหมายว่าด้วยสำนักกฎหมายบ้านเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์,

สิทธิกร ศักดิ์แสง. (2557). นิติปรัชญา. สุราษฎร์ธานี: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี,

หยุด แสงอุทัย. (2530). คำบรรยายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไปคำอธิบายโดยสังเขปของรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย และกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.,

หยุด แสงอุทัย. (2482). วิชาการเมือง เล่ม 2. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองใ

อริย์ธัช แก้วเกาะสะบ้า. (2560). หลักธรรมาภิบาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการ. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,

ไชยะ เทพา.(2559). “การรัฐประหารในการเมืองไทย.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

วิภัตต์ รุจิปเวสน์. (2565). “บทบาทของศาลยุติธรรมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เนื่องจากการรัฐประหาร.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

ศศิภา พฤกษฎาจันทร์.(2560). “สำนักกฎหมายบ้านเมืองสมัยใหม่: ข้อคิดว่าด้วยกฎหมายในทรรศนะของ Hans Kelsen และ H.L.A. Hart และข้อวิจารณ์.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์.(2548). “ความคิดทางการเมืองของ คาร์ล ชิมทท์: ความเป็นการเมือง, สภาวะสมัยใหม่ และเสรีประชาธิปไตย.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

สมชาย ปรีชาศิลปะกุล. (2539).“ปัญหาทางกฎหมายบางประการเกี่ยวกับการปฏิวัติ.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร-บัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

ฐานริณทร์ หาญเกียรติวงศ์. รุจิกาญจน์ สานนท์. ทีปอุทัย แสนกาศ. (กันยายน-ธันวาคม 2563) “ระบบอุปถัมภ์กับปัญหาความยากจนในประเทศไทย.”, วารสารวิชาการสังคมศาสตร์เครือข่ายวิจัยประชาชื่น, 8-9.

ประเสริฐ สิทธินวผล. (พฤษภาคม-สิงหาคม 2562) “การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่ง ตาม มาตรา 44 ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.).”, วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 43.

ปิยะนันต์ จันทร์แขกหล้า. (มกราคม-มิถุนายน 2563) “หนังสือเจ้าผู้ปกครอง The Prince.” วารสารรัฐศาสตร์-ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 217.

ไพรัตน์ ฉิมหาด. (พฤษภาคม 2563), “ระบบอุปถัมภ์กับอำนาจการต่อรองของพรรคการเมือง.”: วารสาร-มหาจุฬานาครทรรศน์, 67-68.

วรวรรณ อินทะรังสี. (สิงหาคม 2562-กรกฎาคม 2563),“การเคลื่อนไหวทางความคิดของนักวิชาการในนิตยสารข่าวรายสัปดาห์ต่อวิกฤตการณ์การเมืองไทยระหว่างปี พ.ศ. 2549-2553.”, วารสาร-ประวัติศาสตร์: 98-99.

วิโรจน์ อินทนนท์. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564),“การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของโทมัส ฮอบส์ กับ จอห์น ล็อค.” วารสารพุทธศาสตร์ศึกษาม, 29-38.

ศุภณัฐ บุญสด. (CMU Journal of Law and Social Sciences Vol. 12, No. 2) “บทบาทของนักกฎหมายไทยกับการรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการ: ศึกษากรณีรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557, 134.

สราทิส ไพเราะ.(มกราคม-มิถุนายน 2561),“ผลคำวินิจฉัยของศาลต่อการกระทำปฏิวัติรัฐประหาร.” วารสาร-นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 232.

สุรชาติ บำรุงสุข. (20 กรกฎาคม 2550) “ในประเทศ รธน. มีแนวโน้ม “ผ่าน” จับตา “ผลแพ้ชนะ-ผู้ใช้สิทธิ” ถ้าต่ำเตี้ย “วุ่น” ไม่จบ”.” มติชนสุดสัปดาห์), 36-37.

อุมาพร สังขะเลขา. (มกราคม-ธันวาคม 2565) “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบประกาศและคำสั่งคณะรัฐประหารโดยองค์กรตุลาการ: ศึกษากรณีรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557.” วารสารวิชาการนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 34-35.

กล้า สมุทวณิช. (2566) “รัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม” จุดเริ่มต้นของ “วงจรอุบาทว์” รัฐประหาร ฉีกและเขียนรัฐธรรมนูญครั้งแรกของไทย. สถาบันปรีดี พนมยงค์
เรียกใช้เมื่อ 14 มิถุนายน 2566 https://pridi.or.th/th/content/2022/11/132

คำปราศรัยของ รศ.ดร. กิตติศักดิ์ ปรกติ เวทีราชดำเนิน วันที่ 28 พฤศจิกายน 2556. (ถอดเทป)
เรียกใช้เมื่อ 31 ตุลาคม 2566 https://www.youtube.com/watch?v =KRhfzwkU408

ชำนาญ จันทร์เรือง.(2566).เอาผิดคณะรัฐประหาร?
เรียกใช้เมื่อ 12 เมษายน 2566 https://prachatai.com/journal/2018/07/77798

ชำนาญ จันทร์เรือง.(2566). ปฏิวัติรัฐประหารหรือกบฏ
เรียกใช้เมื่อ 5 ตุลาคม 2566 http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=982

ชำนาญ จันทร์เรือง.(2566). รัฏฐาธิปัตย์
เรียกใช้เมื่อ 22 ตุลาคม 2566 http://prachatai.com

ณรงค์ วิทย์ไพศาล.(2535). “ทฤษฎีกฎหมายว่าด้วยการปฏิบัติ.” ใน รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม. กรุงเทพมหานคร:คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

ธีรภัทร ด่านธีระภากุล.(2566).หลักนิติธรรม และธรรมาภิบาลกับสังคมประชาธิปไตย
เรียกใช้เมื่อ 22 มีนาคม 2566 http://web.krisdika.go.th/pdfPage.jsp?type=act&actCode =13764

นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์.(2566).รัฐประหาร
เรียกใช้เมื่อ 12 ตุลาคม 2566 http://wiki.kpi.ac.th/index .php?titl

บรรหาญ จงเจริญประเสริฐ.(2566). ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมและนิติรัฐ
เรียกใช้เมื่อ 22 มีนาคม 2566 https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1266

บันทึกท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 45/2496.(2565).นามย่อ “ย.ศ.” ฉบับพิมพ์ของเนติบัณฑิตยสภา 2565.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2565). รูปแบบการรับรองการกระทำรัฐประหาร 2490-2557 เรียกใช้เมื่อ 27 ธันวาคม 2566 https://www.isranews.org/article/isranews-article/109968-isranews-67.html

ปัญญา อุดชาชน.(2566). “รายงานการศึกษา บรรทัดฐานสำคัญในคดีรัฐธรรมนูญ.” ใน การประชุมทางวิชาการ เนื่องในโอกาสศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยครบ 25 ปี 11 เมษายน 2566. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ,

ยอดพล เทพสิทธา.(2566) ว่าด้วยรัฏฐาธิปัตย์และคณะรัฐประหาร เรียกใช้เมื่อ 9 กันยายน 2566 http://tlhr2014.com/th/?p=2897

ย้อนตำนาน 3 พรรค (นอมินี) ทหาร ก่อน ‘ไพบูลย์’ ผุดโมเดลหนุน ‘บิ๊กตู่’ นั่งนายกฯ. (2566). เรียกใช้เมื่อ 14 มิถุนายน 2566 https://www.isranews.org/content-page/item/49603-iiemoo_49603.html.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์.(2566).“นิธิ” ชี้ กม.ไทยพังสลายมานาน “เกษียร” ติงให้ทหารใช้กำลังโดยสุจริตไม่รับโทษ ส่อไม่ชอบธรรม. เรียกใช้เมื่อ 30 ตุลาคม 2566 : https://mgronline.com/politics/detail/9580000129576

วรเจตน์ ภาคีรัตน์.(2566). หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม เรียกใช้เมื่อ 22 มีนาคม 2566 http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=143

สมลักษณ์ จัดกระบวนพล. (2566).หลักแนวบรรทัดฐาน คำพิพากษาศาลฎีกาจะกลับ ได้หรือไม่ เรียกใช้เมื่อ 12 เมษายน 2566 https://www.matichon.co.th/columnists/news_1568316

สมหมาย จันทร์เรือง. นิติรัฐและนิติธรรมในสังคมไทย [Online]. Available URL: เรียกใช้เมื่อ 22 มีนาคม 2566 http://www.atichon.co.th/article/news_2771736, 2566

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534.

ประมวลกฎหมายอาญา.

คำพิพากษาหมายเลขแดงที่ 1295/2515.

คำสั่งศาลปกครองกลาง คดีหมายเลขแดงที่ 1938/2558.

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 617/2558.

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ฟบ. 12/2562.

คำสั่งศาลรัฐธรรมนูญที่ 63/2556.